

Іэр үстүйнй пролитарийлары бириклөгәрі

Профес. А. В. БЕЛУЦЕР.

**ЫЛКЫ МАЛГА ЈАҢЫ ==
== ТАБЫЛГАН КЫРГЫН ООРУ.**

*Новая злокачественная венная болезнь,
кожаден. Новальное заболевание
кожа.*

П. ЧАГАТ-СТРОЕВ КӨЧҮРГЭН.

**Ойрот Областын Јэр кэрэгиндә
турган Управлениязы чыгарган.**

Улала—1925 жыл.



Оорудың јайылары.

Бу јууктаң бәри Европанның Россия-зында јылкы малга сурәкәй кату оору табылган, ондый оору алдында јок болгон, оның учун албаты оны таныбай туру. Ол коромјилу мәгә тийәр оору болор. Ол оорудың сурәкәй чыгымдузы билдирип туру, 1922 јылдың јайында ол оорудаң 10,000 ажра јылкы мал короды. Ол оору тәкши Россия јайылган, јә андый-да болзо сүрәкәй кату тийгән Россияның ортозында губәрнияларда-ла. Эдил суудың јаказында губәрләрдә болды.

Кажы губәрниялардаң 1000 ажра јылкы мал корогон. Дәрәвнә јәрләрдә, јабыс чөл тарта, суу јаказына кыйкай турган јурттарга, база јышту састу јәрләргә ол оору сурәкәй кату болгон. Как, кургак јәрләрдә ол оору ас болотон.

Оорыйтаны, оның тыштындагы ТЭМДЭГИ.

Јылкы малдың мәэзинә кан тўжүп кенетиин оорый бәрәт. Тыштынаң көрзө-лө

ол малдын коркушту шыралап турганы илэ танылу болор. Аттын сагыжы эндэлип алга-астала бэрэр. Мал сокор нэмэчилеп барар, нэгэ-нэгэ бажын түртүп согылып жүрэр, айландыра нэ-дэ болып јатканын билбэс, көрбөс. Ол тушта мал курсак јибэс, суу ичпэс. Базыды бузулу таралјып жүрэр, кажы бирдэ јыгылып-та жүрэр. Тижин тиштэнип алар, көзиний агы јаанай бэрэр. Эди анай мынай тартыжып, калтрап турар. Эди изү болбос, кадык-ла кэминде жүрэр. Андый уйдап, кунугуп турала мал кэнэтийн токтобой барар: көс көргөн јэргэ майтаар, чэден-аранга согылар, стэнэ өрө чыгар, јыгылар, турала катап анайып кылынып турар. Ол јылкы армакчида болзо, јаантайын армакчы бажына јэлип турар. Армакчи мойнында болзо мал буунып калар. Кажы бирдэ јылкы, јүүлгэн нэмэчилэп, учураган нэмэни тиштэп, сындырып турар, кижини-дэ тударга магат јок.

Оору јылкынын ичэгэзи кызейла, богы кадып туйуктана бэрэр. Куугы кызыганный кэрэгиндэ сийдиги эбэштэй үзүктэлип чыгар. Ол оору сүрэкэй коромјилу катту јобол. Оной оорыган јылкы бир-эки конокто өлөр, сүрэкэй жүрзэ 5—6 конокко турар. Оо тийдиргэн јылкынын ас јаны ја-

зылар—10 оору малдын бир-экүзилэ жазылар. Ол оору жылкы малдын жоонына-да, жажына-да, арыгына-да, сэмизинэ-дэ, укту жакшызына-да, угу жок жаманына-да тэкши тийэр жаңду оору эди.

Оору эм-үстүнэ танылгалак.

Кандый-да крэстьян кижии иштээр атту, жылкы малду болзо, бу жылдарда ондый оору кайдаң табылганын, ол жылкыга канайта жүгуш болотонун, жүктурбай канайып чэбэрлээрин, оорыгажын. канайта эмдээрин билэргэ кэрэктү.

Бистий үүрэнгэн улустарыбыс ол суракка кару айдып болбос туру. Үүрэнгэн улус ол ооруды јарт таныгалак тужы, ол нэдэй табылып турганын билгэлэк. Онын учун эмдиги тушта ол оорудан чэбэрлэнэр тузалу сумэ айдып билбэс турубис. Онын тарыйтанын база тапкалак. Онын кэрэгиндэ эби аргазы табылбай јуртын малына кату болып туру. Јылкы мал ол ооруга тийдиргэндэ кырыла бэрэт, доктор кэлгэндэ аайын билбэйт. Доктордой туза болбогондо кажы улус тэгин кануучи улустарга көргүзүп, өлөн чөп-лө эмдэдип турат. Айдарда доктор эш нэмэ билбэс, тэгин кижии артык јазар дэп санангадый болып јат.

Ондый кэрэкти ајыктанып, кижизи малы оорыыр тушта эм том сураар јэрин аайлап јүрэр кэрэк. Доктор дэгэн нэмэ үүрэдүгэ турган нэмэний чынына чикэзүнэ барар јайду, јобол танып јартын билзэ јазылар эм бэрэр, тэгин кижичилэп доктор албатыны мэкэлэб туза болбос јарабас эмди бэрбэс. Ол јоболды јайыс бис таныгалак эмэс, јайыс бис эмдэп болбой турган эмэс. Өскө-дө каандардын јэриндэ база түйэй болып албай турулар. Амэрикада база Европанын государствалар-да ол ооруды канайып-та болып албой туру. Олор-до онын аргазын, эмин тапкалак јадыры. Канча ученный улус ол оорууды јарт танып болбой туру, онын эми-томын, аргазын бэдрэп таппай туру. Андый-да болзо ученный улус чөкөп турганы јок, база аргазын бэдрэгэнчэлэ турулар. Россиянын јэриндэ ол оору сүрэкэй јайылганын кэригэндэ бистий орустын ученныйлары база-да ол күч кэрэкти бэдрэп туру. Бир канча ученный улус онын аргазын бэдрэп иштэп јат. Кижээ-дэ малга-до тийэтэн канча ооруларды таныганынај, аргазын тапканынај улам сананарда бу-да оорудын аайына чыгып, танып, бэрэр дэп ижэнэр кэрэк: докторлор, уенныйлар оору нэдэй табыларын танып онын

эмин јазап турар јайду. Мал азраган ээзи кижил ол оорудың аргазын бэдрэгэн улуска болыжар кэрэк. Ол нэ болыш дэзэ, ол оору табылза-ла түргэн айдар кэрэк, оның канайта оорып турганын чиккэзин айдып турар. Ветеринарның докторлордың айтканынча јакылтазынча эдэр кэрэк. Онойып иштэгэжин ол бэдрэп турган оорудың јолы табыларга бэлэн болор.

Ооруган малга туза эдери.

Ол мээзинэ кан түжэр оорудың јарт эми јөк-то болзо, јэ база јейил крээлүзин эмдэзэ туза болор, оның учун эмдэринэң качпас кэрэк. Ветеринарияның врачтың айтканынча эмдээр кэрэктү. Оору баштап-ла тийэр тушта, саламды болчоктой буулап алала сүрэкэй тыңыда јыжар, оның кийиндэ тыңыда слабительный (ичин сүрдирэр эм) бэрэр кэрэк. Јиткэзинэ (кулактың кийинэ, мойнына) горчишник, эмэзе шпанский мушка дэп нэмэ тургузар. Оору јылкының бажына јаантайын-ла тош тудар, эмэзэ бөсти јаантаин суула бажына салар кэрэк. Соок суу-ла ичин машина-ла (клизма) јунуп турза јакшы. Оору јылкының азралын, бойын сүрэкэй кичээр кэрэктү. Ондый малды көлөтки, срэүүн јэргэ бэктэй-

лэ, согулбазын бэртинбэзин дэп стэнэлэринэ салам кадап салза јакшы. Оору малдын кажызынын оозынај эм уруп болбос. Ол нэний учун болбос дэзэ, оору малдын кэјири тижик болзо, тамагынај эм ашпай колкозынај ажар, айдарда өбкөзинэ барып тийзэ јаман болор учурлу. Ондый кэјири тижиктү тушта эмди шприц дэп машинала ұр п кийдирэр (тэрэзиний алдына, капына) Ол оору јылкы малдај өскө малга јукпас, кижээ база јупас јанду.

Ол оорудај өлгөн малдын тэрэзин сойорында туду јок.

Инд. № 1433



	Алт.
2-482	